

een deel door het Japanse leger gevorderd. Hoe groot dat precies was, is niet bekend.

Hoe kregen de Japanners in '42 en in het grootste deel van '43 de gepelde rijst, de *beras*, bijeen waarop zij de hand wilden leggen?

Die *beras* werd hun geleverd door de rijstpellerijen waarvan veruit de meeste eigendom van Chinezen waren. Die rijstpellerijen waren in '41 door het Nederlands gouvernement gegroepeerd in drie verenigingen van rijstpellers, Rijst-Verkoop-Centrales: een voor West-, een voor Midden- en een voor Oost-Java. De besturen van die drie centrales nu werden in april '42 door het Japanse militaire bestuur erkend en er werd toen bepaald dat zij de enige instellingen waren die rijst (*padi*) mochten inkopen en vervoeren. Tegelijkertijd werd toen een corporatie, een *kumiai*, opgericht: de Vereniging van Groothandelaren in rijst, en die corporatie kreeg de functie om gepelde rijst (*beras*) te verkopen: te verkopen aan het Japanse leger en aan de detailhandelaren in rijst – dat waren meestal handelaren die als verkooppunt een stalletje, een *warong*, hadden.

In augustus '42, ten tijde van de wederoprichting van de departementen van algemeen bestuur, werd onder het departement van economische zaken een Kantoor voor de Voedselvoorziening opgericht en dit Kantoor werd de instantie waaraan de regeling van alle rijstaangelegenheden werd opgedragen – de Vereniging van Groothandelaren in rijst kreeg een zuiver uitvoerende functie.

De daling van de oogst en de Japanse vorderingen brachten al in '42 en '43 een tekort aan *beras* teweeg. Dat bleek uit het stijgen van de prijzen op 'de zwarte markt. In '38 had een kilo doorsnee *beras* op de *passars* ca. 3½ cent gekost – *beras* van de beste kwaliteit was duurder geweest: in Batavia in '39 10 cent per kilo. De Japanners werden aanvankelijk geconfronteerd met prijsstijgingen die uit de aanvoermoeilijkheden voortvloeiden (op de *passars* in Batavia steeg de prijs van een kilo *beras*, zoals al in hoofdstuk 3 vermeld, tot 24 cent per kilo), maar die gingen zij tegen, hetgeen ook samenhang met de door hen ingevoerde algemene verlaging van de lonen. Op Oost-Java (gegevens over Midden- en West-Java hebben wij niet) werd de maximumprijs in april '42 bepaald op 3,6 cent per kilo. Die prijs betekende dat de landbouwers voor hun *padi* nog veel minder kregen – beseffend nu dat die lage *padi*-prijzen bij de landbouwers de neiging zouden versterken om geen *padi* af te leveren aan de opkopers van de Vereniging van Groothandelaren in rijst, kwam het Japanse Kantoor voor de Voedselvoorziening begin '43 tot het inzicht dat de aankoopprijs van *padi* moest worden verhoogd: hij werd eind maart '43